

Partijgebeuren en rolverwachtingen t.a.v. de verkiezing of selectie van de partijvoorzitter in de Parti Socialiste (1981-1995)*

door Stefaan FIERS

Wetenschappelijk medewerker, Afdeling Politologie, Katholieke Universiteit Leuven.

Inleiding

Het is opvallend hoe weinig onderzoek besteed wordt aan de partijvoorzitters in België. En dit is des te meer treffend als men weet welke de grote macht en beslissingscapaciteit van een partijvoorzitter in België is. Sloganesk geformuleerd: de wetenschappelijke aandacht voor een partijvoorzitter in België verhoudt zich omgekeerd evenredig tot de macht van de partijvoorzitter. Het cumulatief onderzoekswerk moet derhalve van een lage basis vertrekken. Onderzocht zijn de statutaire beschrijving van de partijvoorzitter en zijn verkiezing - al dan niet ritueel ¹. De selectie van de ene kandidaat of de kandidaat van de partijleiding is de volgende stap die geëluideerd moet worden. Pas als men zich daaraan zet, valt op hoe weinig voorstudies ter zake beschikbaar zijn. Het werk moet vanaf de basis: interviews, memoires, krantekartikels beginnen. Ook de theorievorming daarrond is nog niet ver opgeschoten. W. Dewachter heeft een handzaam model van de rollen van de partijvoorzitters opgesteld ². M. Maes heeft een eerste relatie uitgetekend tussen verkiezingsresultaten en handhaving of ontslag van partijvoorzitters, waaruit de frequentie van de verkiezingsnederlagen als voornaamste factor naar voor komt. Het verband met het functioneren van de eigen partij - bij voorbeeld al was het nog maar geoperationaliseerd aan de stijging of daling van het ledenaantal - en de participatie van de partij aan de politieke besluitvorming - in de eerste plaats regeringsdeelname - zijn tot nog toe nauwelijks aangepakt. Een beschrijvende inventarisatie is daarom aangewezen, opdat vanuit die pasklare informatie zou kunnen doorgestoten worden naar de grondige analyse en theorievorming. Onderhavige beschrijving van de verkiezing van de partijvoorzitters in de Parti Socialiste schrijft zich in dat perspectief in. Dat uitgekend de Parti Socialiste gekozen wordt, heeft alles van doen met haar poolposition als meest partitricatische partij in België ³.

* Onderzoeksproject OT/91/05 Onderzoeksfonds K.U.Leuven.

1 MAES M., De formele aanstelling van de partijvoorzitters in België 1944-1990. In: *Res Publica*, jg. 32, 1990, n° 1, p. 3-62. DE WINTER L., The selection of party presidents in Belgium. In: *European Journal of Political Research*, jg. 24, 1993, n° 3, p. 233-256.

2 DEWACHTER W., *Besluitvorming in politiek België*, Leuven, Acco, 1995 (2de herw. uitg.), p. 286-290 en DEWACHTER W., *Sociologie van de politieke partijen*, Leuven, Afdeling Politologie K.U.Leuven, 1994, p. 283-302.

3 Zie themanummer *Res Publica*, 'Partitricatie', jg. 23, 1981, n° 1, 177 p.

De onderzoeksperiode vangt aan in februari 1981, met de opvolging van André Cools door Guy Spitaels als partijvoorzitter. Spitaels haalde het op 22 februari 1981 op Alain Van der Biest en Ernest Glinne, en werd nadien op 5 februari 1983, 16 februari 1985, 14 februari 1987, 19 februari 1989 en 19 januari 1991 telkens als enige kandidaat herkozen. Op 8 januari 1992 werd Spitaels, vrij verrassend, voorzitter van de Waalse Gewestregering, een functie die niet cumuleerbaar was met het partijvoorzitterschap. Op het congres van 25 januari 1992 werd Philippe Busquin tot nieuwe partijvoorzitter verkozen door 515 van de 519 stemgerechtigde congresafgevaardigden. Hij was de enige kandidaat voor het voorzitterschap, zo ook bij zijn herkiezingen op 13 februari 1993, 12 maart 1994 en 18 februari 1995. Zijn herkiezing in 1994 was het resultaat van een plebisciet dat hij uitgelokt had, in een poging om zijn machtspositie uit te bouwen en de een-dracht in de partij te herstellen.

A. Guy Spitaels, 22 februari 1981

1. Einde van het voorzitterschap van André Cools

Op het PS-partijbureau van maandag 26 januari 1981, verklaarde PS-voorzitter André Cools dat hij het congres van 22 februari te Namen niet om de hernieuwing van zijn voorzittersmandaat zou verzoeken. Officieel heette het dat Cools, na 23 jaar actieve politiek, het iets rustiger aan wou doen. Cools was echter, sinds de installatie van de regering Martens IV op 22 oktober 1980, en vooral bij de stakings- en betogingsgolf van januari 1981, meerdere keren in aanvaring gekomen met de leiding van het FGVB, de socialistische vakbond. Ook Cools' rol in de totstandkoming van de fusiegroep Cockerill-Sambre werd hem niet in dank afgenomen door het FGVB. Daarenboven was Cools, toen hij een sanctie eiste tegen twee PS-Kamerleden die tegen de matigingswet van de regering hadden gestemd, slechts door een minderheid van de PS-Kamerfractie daarin gevolgd.

De voorzittersverkiezingen zouden een maand later plaats hebben tijdens het statutaire congres van 22 februari 1981. Het afsluiten van de officiële kandidatenlijst zou gebeuren op 7 februari. Op de vergadering van het partijbureau van 2 februari werden de modaliteiten van de verkiezingen vastgelegd: de verkiezingen zouden "à huis clos" plaatsvinden, en indien geen enkele kandidaat de absolute meerderheid zou halen, zou een tweede ronde gehouden worden tussen de twee sterkste kandidaten uit de eerste ronde.

2. Een felle strijd om Cools' opvolging

Op de vergadering van het partijbestuur op 26 januari 1981 werd onmiddellijk akte genomen van de kandidatuur van Guy Spitaels voor het voorzitterschap. Vice-eerste minister en minister van verkeerswezen Spitaels, die op dat moment op missie was in de Volksrepubliek China, erkende later dat hij reeds vooraf op de hoogte gesteld was door André Cools van diens voornemen om het voorzitterschap van de partij over te laten, maar pas in Peking vernomen had dat Cools' besluit definitief was⁴. Spitaels heeft vanuit Peking per telex aan de socialistische ministers gevraagd of ze hem zouden steunen, een noodzakelijke voorwaarde voor Spitaels om zijn kandidatuur in te dienen. Door de voorafgaandelijke contacten met Cools en het akkoord van de socialistische regeringsleden,

⁴ *Le Peuple*, 23 februari 1981, p. 2.

kon Spitaels er op vertrouwen dat hij de steun van de partijtop genoot, en desgevolg met een geruster gemoed de verkiezingen tegemoet treden.

Op 28 januari, na het akkoord van de onderscheiden takken van de 'gemeenschappelijke actie' te Charleroi die op dezelfde dag in een gezamenlijke vergadering bijeengekomen waren, stelde Europarlementslid Ernest Glinne officieel zijn kandidatuur voor het voorzitterschap: "Je suis candidat, sur l'insistance de camarades travailleurs et parce que le parti doit être l'affaire de tous les affiliés, pour essayer d'assurer la continuité d'un socialisme de combat. Ceci comporte un grand besoin de clarification en ces temps difficiles où le parti voit décliner sérieusement son prestige politique, sa force morale et son rayonnement dans les milieux progressistes. Les affrontements de personnes seraient plus que jamais méprisables, mais la ligne politique et le style appliqués depuis plusieurs années - et surtout depuis plusieurs mois - doivent être contestés. Il est particulièrement nécessaire de reconstruire, sur une base saine, des rapports fraternels avec les personnes et les organisations représentatives de l'Action commune - le FGTB, mutualités, coopératives - et ainsi avec les masses qu'elles encadrent. Aucune assemblée sérieuse ne sera donnée à une quelconque entreprise de redressement pour le PS sans règlement de ce préalable, qui subordonne tout. C'est ensemble qu'il doit être possible de combattre l'acceptation de plus en plus résignée de la régression sociale et du déclin économique, ainsi qu'un risque d'affaiblissement de l'idée socialiste. Il faut, par ailleurs, faire jouer à plein la démocratie dans le parti, favoriser les conditions d'un 'appel travailliste' fondé sur le front commun syndical et mener une action internationaliste plus conséquent notamment au plan européen. Dans l'attachement aux intérêts légitimes des régions wallonne et bruxelloise, il s'impose de rechercher une convergence réelle avec les socialistes flamands" ⁵.

Alain Van der Biest, burgemeester van Grâce-Hollogne en voorzitter van de PS-fractie in de Waalse Gewestraad, maakte tijdens de vergadering van het PS-partijbureau op 2 februari 1981 zijn kandidatuur bekend. Naar eigen zeggen stelde hij zijn kandidatuur als een democratische handeling: "[j]e ne trouvais pas normal que trois types décident, seuls dans un bureau, qui serait le prochain président" ⁶. Onzekerheid heerste omtrent een eventuele kandidatuur van oud-eerste minister Edmond Leburton.

Het onverwacht grote aantal kandidaten zette André Cools er toe aan om eenmaal de kandidatenlijst afgesloten zou zijn een bijeenkomst van de kandidaten te organiseren "afin de discuter avec eux d'un 'modus vivendi' ayant pour but d'éviter les polémiques entre eux" ⁷. "Cette mission de conciliation convient à merveille", zo verklaarde Cools ⁸. Hij had hiervoor het akkoord van het partijbureau verkregen. Of die bijeenkomst er ooit gekomen is, is niet echt duidelijk. Cools moest evenwel op 9 februari constateren dat "il devenait impossible de réunir ces trois candidats pour leur demander de ne pas faire de polémique". De grote belangstelling in de media en de felle strijd tussen de kandidaten, vooral dan tussen de twee grootste kanshebbers Ernest Glinne en Guy Spitaels, dreigde de partij te verscheuren. De getuigenis van senator Marcel Busieau hierover in een lezersbrief in *Le Peuple*, waarin hij verklaarde niet akkoord te kunnen gaan met de gevoerde campagne: "Mais tout y est: accusations, insinuations, démoli-

⁵ Verklaring van Ernest Glinne, opgenomen in *Le Peuple*, 29 januari 1981, p. 1.

⁶ *La Wallonie*, 23 februari 1994, p. 3.

⁷ *Le Peuple*, 3 februari 1981, p. 2.

⁸ *Ibidem*.

tion de l'un et de l'autre candidat" ⁹. Het officiële partijblad *En direct* pleitte er in haar nummer van maart 1981 voor om in de toekomst het tendensrecht in te voeren indien zich meerdere kandidaat-voorzitters zouden melden, "selon le système français sur base de motions. Il aurait été plus simple que chacun des candidats, Spitaels, Glinne et Van der Biest, mais aussi les autres comme Leburton et tous ceux dont un tel système aurait délié la langue (enfin), présentent leur programme, leur façon d'envisager la présidence. (...) Pouvons-nous espérer que le nouveau président puisse en souligner l'esprit? Bien sûr il sera malaisé d'empêcher les oppositions d'hommes, mais si on évitait déjà les affrontements..." ¹⁰.

De bekommernis om de strijd binnen de partij niet te laten escaleren, was één van de argumenten voor Edmond Leburton om zijn kandidatuur, waarover openlijk gespeculeerd werd, uiteindelijk dan toch niet in te dienen. Leburton spaarde zijn kritiek op André Cools niet: "Alors que André Cools veut mettre à la retraite certains militants, il dit aussi que je dois être candidat à la présidence, alors qu'il sait que j'approche des 65 ans. Et cela parce qu'il veut un affrontement entre les diverses tendances du parti" ¹¹. Leburton, zelf co-voorzitter van de unitaire PSB van januari 1971 tot februari 1973, hekelde in scherpe bewoordingen de wijze waarop Cools de voorzittersverkiezingen geregeld wou zien: "On ne nomme pas un président comme un chef de bureau. Il est inimaginable que le président sortant désigne son dauphin, ou que celui-ci soit désigné par une oligarchie" ¹².

De 'Groupe alternative socialiste', een beweging die in de nadagen van de parlementsverkiezingen van 1978 was opgericht en waarvan Leburton één van de voortrekkers was, had een ideaal voorzittersprofiel uitgetekend en was tot de bevinding gekomen dat Ernest Glinne "peut réaliser cette synthèse et pourra être le président qui réunira la famille socialiste" ¹³. De ideale voorzitter "a) doit être un rassembleur et favoriser l'entente plutôt que la division; b) doit avoir du coeur et un esprit fraternel: il doit pouvoir regrouper la famille socialiste, les personnes et les organisations; c) doit jouir de la confiance des hommes qui se situent aux différents pôles de la pensée socialiste et qui veulent se rejoindre; d) doit refuser le processus de continuité au sein du parti, car plus rien ne va, mais au contraire vouloir redresser la situation actuelle" ¹⁴.

Met 16 stemmen voor en 7 tegen schaarde ook het nationaal bureau van de Jongsocialisten zich achter Ernest Glinne. De Jongsocialisten overhandigden hem tegelijk een memorandum betreffende "la nécessaire restructuration du mouvement socialiste" ¹⁵.

3. De drie kandidaten Spitaels, Glinne en Van der Biest

André Cools was er dus niet in geslaagd om de kandidaat van zijn voorkeur zonder commotie als partijvoorzitter voor te dragen. In zoverre Van der Biests kandidatuur geïnterpreteerd werd als een louter fait divers, betekende de kandidatuur van Ernest Glinne een gooi naar de macht over de partij vanuit een ten-

9 *Le Peuple*, 10 februari 1981, p. 2.

10 *Le Peuple*, 20 februari 1981, p. 3.

11 *En direct*, n° 62, maart 1981.

12 *Le Peuple*, 4 februari 1981, p. 2.

13 *Ibidem*.

14 *Le Peuple*, 4 februari 1981, p. 1.

15 *Ibidem*.

dens binnen de PS. Glinne moest een breuk met de beleidslijn van Cools bewerkstelligen.

Eén minister in functie, één oud-minister en één burgemeester-volksvertegenwoordiger dongen naar het voorzitterschap van de partij.

a) *Guy Spitaels*

Guy Spitaels, 49 jaar oud, zetelde sinds de verkiezingen van 1974 in de Senaat; eerst als provinciaal senator voor Henegouwen en vanaf 1977 als senator voor het arrondissement Doornik-Ath-Moeskroen. Sinds de fusie van de gemeenten in 1976, was hij burgemeester van Ath. Hij was als gewoon hoogleraar verbonden aan de ULB en was in de periode 1972-1974 lid geweest van verschillende ministeriële kabinetten. In vijf regeringen had hij een ministerportefeuille beheerd: van de regering Tindemans I (van 3 juni 1977 tot 11 oktober 1978) maakte hij deel uit als minister van tewerkstelling en arbeid, van de regeringen Martens I (van 3 april 1979 tot 15 januari 1980) en Martens II (van 23 januari 1980 tot 3 april 1980) als vice-eerste minister en minister van begroting, en van de regeringen Martens III (18 mei 1980 tot 4 oktober 1980) en Martens IV (van 22 oktober 1980 af) als vice-eerste minister en minister van verkeerswezen. Deze laatste functie bekleedde hij nog toen de opvolging van Cools aan de orde was.

Spitaels verklaarde zich solidair met de politieke keuzen die de PS in het verleden gemaakt had; met Spitaels aan het hoofd van de partij zou de beleidslijn van André Cools dus grotendeels voortgezet worden. Wel nam Spitaels zich voor om, de lessen trekkende uit het ontslag van Cools, als eerste objectief een dialoog op te starten met de 'gemeenschappelijke actie' en met de vakbond, het FGVB, in het bijzonder: "Je proposerai aussi au bureau de reformuler la demande de réunion de l'action commune et plus spécialement de contact avec la FGVB. Ceci ne suppose aucun alignement d'une organisation sur une autre. La fonction du syndicat et celle du parti politique sont trop différentes pour qu'il puisse en être ainsi. Mais la discussion doit reprendre"¹⁶. Die dialoog wou hij verder doortrekken zowel naar partij-geaffilieerde verenigingen, als naar partij-externe groeperingen. Spitaels vroeg bijzondere aandacht voor de ondervertegenwoordiging van de vrouwen en de jongeren in de beleidsorganen van de PS en stelde de vraag of er geen gegarandeerde quota's ingevoerd moesten worden om aan dit probleem te verhelpen. Een derde objectief bestond er in een ideologisch congres voor te bereiden voor het najaar van 1981. In Spitaels' analyse waren de resoluties van het vorige ideologisch congres in 1974 door de economische situatie drastisch achterhaald, waardoor vernieuwing en nieuwe actie zich opdrongen; vandaar de titel van dit project "Rénover et agir". Spitaels had er de blauwdruk reeds voor klaar liggen.

Bij dit alles had Spitaels zich voorgenomen geen 'cavalier seul' te spelen, noch dat hij "une belle-mère ou un co-adjuteur" naast zich zou dulden. In een vrije tribune op de voorpagina van de krant *Le Peuple* verklaarde Spitaels hierover: "[e]st-ce imaginable que le président du parti soit un homme-orchestre couvrant à lui seul toute l'activité politique ainsi que les problèmes d'organisation du PS? Quelles que soient ses qualités, un homme ne peut jamais à lui seul tout connaître. Le président ne devrait-il pas être entouré d'une équipe qui se partage en quelque sorte les secteurs d'activité?"¹⁷

16 *Le Peuple*, 11 februari 1981, p. 2.

17 *Le Peuple*, 12 februari 1981, p. 2.

b) Ernest Glinne

Ook Ernest Glinne, 49 jaar oud, sinds 1961 volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Charleroi en sinds 1968 lid van het Europees Parlement, oud-burgemeester van Courcelles en oud-minister van tewerkstelling en arbeid in de regering Leburton-Tindemans-De Clercq (van 26 januari 1973 tot 19 januari 1974), werd een grote kans toegedicht voor het voorzitterschap. Hij had de expliciete steun van Edmond Leburton en diens 'Groupe alternative' en de impliciete steun van de 'gemeenschappelijke actie', zowel in Wallonië als in Brussel. Met betrekking tot het verbond van Glinne met Edmond Leburton verklaarde Spitaels "ce n'est donc pas (...) le front des non - c'est le front de la courtoisie. C'est une qualité que j'apprécie mais cela me paraît un peu mince comme ciment d'une alliance"¹⁸.

Ernest Glinne definieerde vier problemen die prioritaire aandacht vroegen. Het meest dringend was de reconstructie van de banden met de andere takken van de 'gemeenschappelijke actie': het FGTB, de mutualiteiten en de coöperatieven. Hij eiste een verbreding van de intra-partij democratie "pour relancer le dialogue avec tous les militants, au service d'un socialisme de combat"¹⁹. In dit opzicht lanceerde Glinne de idee om de voorzitter in de toekomst te laten kiezen via een algemene en geheime stemming onder de leden. Hij wou tevens de beperking tot twee opeenvolgende mandaten als partijvoorzitter invoeren, evenals "structurer plus collégialement la fonction présidentielle"²⁰. Tegen het beleid van Spitaels in - dat prioritair op Wallonië gericht was - pleitte Glinne voor een nauwere samenwerking met de Vlaamse socialisten. Hij eiste finaal dat alle instanties van de partij zich zouden houden aan de statutaire bepalingen en aan de beslissingen die op congressen werden genomen. Met betrekking tot de statutaire bepalingen vermeldde hij expliciet het probleem van de cumul.

c) Alain Van der Biest

Alain Van der Biest was als 37-jarige de jongste van de drie kandidaten. In tegenstelling tot Spitaels en Glinne had Van der Biest geen enkele ministeriële ervaring. Wel was hij van 1975 tot 1977 nationaal secretaris van de unitaire BSP geweest, terwijl hij sinds 1 januari 1977 burgemeester van Grâce-Hollogne was. Bij de parlementsverkiezingen van 17 april 1977 werd hij voor het eerst verkozen tot volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Luik. Van der Biest was de eerste voorzitter van de PS-fractie in de Waalse Gewest Raad, die op 15 oktober 1980 haar eerste zitting hield.

Van der Biest erkende dat zijn kandidatuur vanuit velerlei hoeken verkeerd begrepen werd. Het ging niet om een 'candidature de diversion', noch was zijn kandidatuur bedoeld om stemmen af te snoepen bij Ernest Glinne of Spitaels' kandidatuur te ondermijnen. Hij ontkende dat zijn kandidatuur louter bedoeld was om de aandacht op zijn persoontje te vestigen: "(...) ma candidature relève tout naturellement du droit qu'a chaque militant d'aspérer à une responsabilité quand il sent en lui les moyens de l'assumer"²¹.

In Van der Biests analyse was de leemte die André Cools bij zijn vertrek achtergelaten had, groot - waardoor Van der Biest zich bij een eventuele verkiezing niet

18 *Le Peuple*, 18 februari 1981, p. 2.

19 *Le Peuple*, 12 februari 1981, p. 2.

20 *Le Peuple*, 4 februari 1981, p. 2.

21 *Le Peuple*, 21 februari 1981, p. 4.

dezelfde rol durfde aan te meten - maar ze bood tegelijkertijd de kans om het voorzitterschap van de PS "qui voudrait vraiment être fédératrice de la plupart des courants (...) revêtir d'une autre forme" ²². Van der Biest verduidelijkte hierbij dat het voorzitterschap meer collegiaal gedragen moest worden. Daartoe moest er een tijdelijk politiek secretariaat opgericht worden, dat zou instaan voor het opvolgen van de binnenlandse en regionale aangelegenheden en de buitenlandse politiek, dat de contacten met het electoraat, de andere takken van de socialistische beweging en het bedrijfsleven zou onderhouden en dat zou instaan voor de propaganda. "Bref, il me semble urgent de diversifier l'image du PS et de redistribuer les rôles politiques, de couvrir le plus possible l'espace socialiste" ²³. Het aanpassen van de partijstructuur aan de gewijzigde economische en culturele situatie was Van der Biest's meest dringende programmapunt. Verder was zijn pleidooi voor een aanscherpen van het Waals bewustzijn opmerkelijk in het licht van de posities die de andere kandidaten op dit punt innamen: "[l]e PS doit être aussi un parti qui vivifie le patriotisme wallon et francophone" ²⁴.

4. *Guy Spitaels wordt tot partijvoorzitter verkozen*

Op het tweejaarlijks administratief congres van de PS op zaterdag 22 februari 1981 te Namen, werd de nieuwe partijvoorzitter verkozen. Voor het eerst in de geschiedenis van de partij kregen de congresleden de keuze over meer dan één kandidaat-voorzitter. Het was in de na-oorlogse geschiedenis van de PS(B) pas de vierde keer - op 23 voorzitters'verkiezingen' - dat de partijvoorzitter niet bij handgeklap verkozen werd. Eerder waren Leo Collard zowel op de algemene raad van 10 juli 1959 als op het congres van 12 december 1965 via federatieafroeping en André Cools door een geheime stemming onder de federatie-afgevaardigden op het congres van de pas afgescheurde PS op 27 januari 1979, niet bij handgeklap verkozen.

Van de 595 geldig uitgebrachte stemmen op 22 februari 1981, behaalde Spitaels er 295 (49,5 %), tegen 273 voor Ernest Glinne (45,9 %) en 27 voor Alain Van der Biest (4,5 %). Geen enkele kandidaat had de vereiste absolute meerderheid van de stemmen behaald, waardoor een tweede ronde onder de twee sterkste kandidaten beslissend zou zijn. In die tweede ronde werden 598 stemmen uitgebracht: 311 voor Spitaels (52,0 %), tegen 282 voor Ernest Glinne (47,2 %) bij drie onthoudingen en twee blanco stemformulieren. Guy Spitaels werd de nieuwe PS-voorzitter, en werd in de regering vervangen door Valmy Féaux op het departement verkeerswezen, terwijl Guy Mathot, wiens bevoegdheid over het departement binnenlandse zaken overgedragen werd aan de minister van nationale opvoeding Philippe Busquin, de functies van vice-premier overnam terwijl hij bevoegd bleef voor het departement begroting.

5. *Programma van Guy Spitaels*

Tijdens zijn eerste persconferentie als partijvoorzitter herhaalde Guy Spitaels zijn standpunten op de themata die de campagne beheerst hadden. Met betrekking tot het regeringswerk wilde hij de continuïteit belichamen. De eertijds genomen beslissingen zouden scrupuleus gerespecteerd worden. Verder wou Spi-

²² *Le Peuple*, 14 februari 1981, p. 3.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

taels zo vlug mogelijk de contacten met het FGTB verbeteren en wou hij werk maken van het congres 'Rénover et agir' dat weliswaar pas gehouden zou worden wanneer de partij daartoe bereid en klaar was.

Spitaels was er zich van bewust dat hij af te rekenen zou krijgen met een belangrijke minderheid binnen de partij. "C'est pourquoi je veux écouter, recevoir, entendre les gens représentant toutes les tendances, pour être le président de tous" ²⁵.

B. Guy Spitaels, 5 februari 1983

1. Einde van het eerste mandaat van Guy Spitaels

Spitaels had een dreigende breuk tussen de verschillende stromingen in de PS kunnen vermijden door de interne verdeeldheid op het achterplan te schuiven en de partij te verenigen door in te spelen op actuele themata. Door resoluut een regionalistische politiek te voeren en het economisch federalisme te promoten, werden de verhoudingen met het FGTB genormaliseerd. Die harde Waalse politiek van de PS had in september 1981 ook de regering M. Eyskens ten val gebracht, waardoor vervroegde parlementsverkiezingen uitgeschreven werden. Mede dankzij het openstellen van de PS-lijsten voor kandidaten van het Rassemblement Populaire Wallon ²⁶ - een van het Rassemblement Wallon afgescheurde groep onder leiding van Paul-Henry Gendebien en Yves de Wasseige - boekte de PS een winst van drie Kamerzetels, hoewel ze één zetel verloor in de Senaat ²⁷. Hoewel de Koning verscheidene pogingen ondernam om de PS bij de regeringsonderhandelingen te betrekken, had Spitaels reeds onmiddellijk na de verkiezingen besloten om op nationaal niveau geen regeringsverantwoordelijkheid op te nemen.

Midden januari 1982 presenteerde Spitaels een 300 pagina's tellende analyse van de socio-economische situatie onder de titel *Faire face à la crise. Rénover et agir I*. Het was de neerslag van het werk van twee commissies - één belast met de economische analyse en één met de sociale analyse - dat aan de verschillende PS-federaties ter amending voorgelegd was. Het doctrinair congres van de PS dat op 27 en 28 maart 1982 te Brussel gehouden werd, amendeerde de tekst in meer radicale zin ²⁸.

Het openstellen van de PS-lijsten voor een deel van het Rassemblement Populaire Wallon bij de parlementsverkiezingen van 8 november 1981 kaderde in de pogingen van Spitaels om alle progressieve krachten in Wallonië rond de PS te verzamelen. Zo kandideerden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1982 ook communisten, RW'ers, RPW'ers, christen-democraten en onafhankelijkken op PS-lijsten. De PS verwierf 8 burgemeestersambten en 16 schepenambten

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Le Peuple*, 23 februari 1981, p. 2.

²⁷ Het openstellen van de PS-lijsten verliep niet altijd even vlot. Zie hiervoor onder meer CEULEERS J., La composition des listes électorales aux partis socialistes. In: *Res Publica*, jg. 24, 1982, n° 1, p. 67-68.

²⁸ Door het pact met de PS haalde het RPW twee senaatszetels, die hier in het totaal van de PS-zetels meegerekend werden. De PS *sensu stricto* verloor met andere woorden drie zetels.

méer dan in 1976 ²⁹, hoewel ze in de Waalse gemeenten een tiende van haar electoraat uit 1976 verloor ³⁰.

2. Guy Spitaels, enig kandidaat voor het voorzitterschap

Op 10 januari 1983 besliste het bureau van de PS het tweejaarlijkse administratief congres te houden op 5 februari in de Magdalenazaal te Brussel. Eventuele tegenkandidaturen voor de verkiezing van de voorzitter konden tot vrijdag 28 januari 1983 op het partijsecretariaat ingediend worden. Er diende zich finaal geen tegenkandidaat aan - er was ook op geen enkel moment enige sprake van geweest - waardoor Guy Spitaels verzekerd was van zijn herkiezing aan het hoofd van de partij. Op het statutair congres van 5 februari 1983 te Brussel kreeg Spitaels 580 van de 613 uitgebrachte stemmen (94,6%), bij 30 onthoudingen en 3 ongeldige stemmen.

3. Programma van Guy Spitaels

In zijn toespraak tot het congres kondigde Spitaels een belangrijk statutair congres aan dat tijdens de eerste helft van de maand juni gehouden zou worden. Er was een statutaire commissie opgericht, belast met het uitwerken van nieuwe voorstellen op negen domeinen: het tendensrecht, de plaats van de jongeren binnen de partij, de plaats van de vrouwen binnen de partij, het recht op cumul, de 'gemeenschappelijke actie', de ondernemingssecties, de parlementaire fracties, de regeling van eventuele conflicten en de relatie met de pers. Ten aanzien van internationale vraagstukken zou de PS meer eigen beleidsaccenten uitwerken.

De relaties met de andere organisaties binnen de 'gemeenschappelijke actie' moesten onderhouden en zo mogelijk nog verbeterd worden. Tevens mochten de inspanningen om de progressieve krachten in Wallonië te bundelen niet ophouden: "(...) nous avons le devoir particulier d'être à l'écoute des mouvements qui naissent dans notre société et d'être sensibles à toutes les aspirations nouvelles de transformation sociale" ³¹. Spitaels schaarde zich achter de voorstellen die het FGTB had uitgewerkt op het vlak van de sociale zekerheid, de prijzenpolitiek, de bedrijfseconomische politiek, en de werkgelegenheid, en zegde de steun van de PS toe aan de vakbondsmanifestaties die gericht waren tegen de regering en de werkgeversorganisaties.

C. Guy Spitaels, 16 februari 1985

1. Einde van het tweede voorzittersmandaat van Spitaels

Ondanks nieuwe initiatieven op ideologisch-programmatorisch vlak, zoals de platformen 'Rénover et agir I et II', en hervormingen op organisatorisch-struc-

²⁹ Zo sprak het congres zich uit voor de invoering van een vermogensbelasting, een kadaster der fortuinen, de nationalisering van de holdings en de energiesector, en de uitbreiding van de bevoegdheden van de gewesten.

³⁰ ACKAERT J., De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1988. In: *Res Publica*, jg., 31, 1989, n° 3, p. 374. In zijn toespraak tot het congres van 5 februari 1983 had Guy Spitaels het over een winst van 45 schepenamten.

³¹ Het electoraat van de PS viel terug van 714.269 op 640.644 kiezers. Bron: ACKAERT J., *a.w.*, p. 371.

tureel gebied, zoals de statutaire hervormingen³² die goedgekeurd werden op het congres 'Rénover et agir II' (Namen, 11 juni 1983) continueerde de daling van het ledenaantal van de PS gedurende Spitaels' tweede ambtstermijn als voorzitter. Waar de partij in 1981 nog 167.087 leden telde, was dat aantal in 1984 reeds teruggevallen tot 150.671³³.

Niettegenstaande het dalend aantal partijleden, boekte de PS bij de Europese verkiezingen van 17 juni 1984 een belangrijke overwinning. In vergelijking met de parlementsverkiezingen van 1981 werd in de Waalse kantons een winst van 2,0 procentpunten behaald. In vergelijking met de Europese verkiezingen van 1979 was de winst zelfs 6,6 procentpunten: 34,0 % in plaats van 27,4 %. De partijleiding had José Happart, een niet-lid, op de vierde en verkiesbare plaats op de lijst geplaatst. Hoewel Happart een uiterst populaire figuur was en hij de partij een electoraal succes garandeerde, was er scherpe kritiek tegen de beslissing van de partijtop, onder meer van Ernest Glinne, de PS-lijsttrekker voor de Europese verkiezingen³⁴. Happart behaalde 234.996 voorkeurstemmen, meer dan de overige tien PS-kandidaten samen. Het aanbieden van de vierde plaats op de lijst voor de Europese verkiezingen aan Happart, kaderde in een nieuwe en meer Waals-nationalistische strategie van de PS en van Guy Spitaels in het bijzonder. Die radicale koerswijziging, waarbinnen ook de opname van provinciaal senator Yves de Wasseige kaderde, werd door een congres op 23 september 1984 te Hoei officieel bevestigd als nieuwe partijstrategie. Het zou de partij nieuwe electorale successen bezorgen.

Tijdens zijn toespraak op 1 mei 1984 had Spitaels het 'contrat socialiste avec la population' voorgesteld. De PS zou haar acties op zeven beleidsdomeinen toespitsen: "relancer l'économie (...), augmenter le nombre d'emplois par la réduction du temps de travail prioritaire à l'augmentation des salaires, le maintien de l'index, blocage des prix qui se galopent, maintien des droits fondamentaux des assurés sociaux, maîtrise des finances publiques, fédéralisme permettant aux francophones de faire leurs propres choix"³⁵.

2. Guy Spitaels wordt een tweede maal herkozen

De tweede herkiezing van Guy Spitaels verliep in een zeer serene sfeer. Ook al met het oog op de naderende parlementsverkiezingen bleef de partij gevrijwaard

32 Toespraak van Guy Spitaels op het congres van 5 februari 1983 te Brussel, p. 33.

33 De statuten werden op vier punten gewijzigd: de invoering van quota's voor de gegarandeerde vertegenwoordiging van vrouwen (20 %) en jongeren (15 %) in alle geledingen van de partij; de formele erkenning van de 'sections d'entreprises' waardoor die recht hadden op een volwaardige vertegenwoordiging en op volwaardig stemrecht; de erkenning van het tendensrecht en de oprichting van een controlecommissie o.l.v. de partijsecretaris die op de naleving van de strengere cumulregeling moest toezien.

34 Cijfer uit het congresrapport van 14 februari 1987. MAES M., *De ledenaantallen van de politieke partijen in België, 1945-1987*, Leuven, Afdeling Politologie K.U. Leuven, 1988, p. 169. In *Res Publica* is er evenwel sprake van 164.980 leden in 1984. Zie: VANPOL I., *Morphologie des partis politiques francophones en 1984 et 1985*. In: *Res Publica*, jg. 28, 1986, n° 3, p. 510. Het ledenaantal uit *Res Publica* is waarschijnlijk een overschatting.

35 Het incident escaleerde toen Ernest Glinne van de socialistische Eurofractie verkreeg dat Happart niet als "geapparenteerde" in haar schoot opgenomen zou worden. Vervolgens werd Ernest Glinne bij unanieme beslissing van het *Exécutif* van de partij op 24 augustus 1984 voor drie maanden geschorst als lid van het PS-bureau. Zie *En direct*, n° 93, 30 augustus 1984.

van een verscheurende strijd tussen kandidaat-voorzitters, zodat Guy Spitaels als enige kandidaat-voorzitter werd voorgedragen. Hij werd op het partijcongres van 16 februari 1985 te Brussel herkozen met 544 stemmen, bij 31 onthoudingen. Er waren 575 stemgerechtigden. Spitaels werd herkozen met 94,6 % van de stemmen, een identiek percentage als bij zijn eerste herkiezing in 1983.

3. Programma van Spitaels voor zijn derde voorzittersmandaat

Spitaels pleitte in zijn toespraak tot het congres voor het respecteren van de 20 %- vertegenwoordigingsregel voor de jongeren en de vrouwen in alle geleidingen van de partij. Hij verklaarde dat van alle partijen de PS de meeste kansen bood aan de vrouwen, en hij verwees daarbij meer bepaald naar de zes vrouwen die in het pas herkozen PS-partijbureau zitting hadden. Met betrekking tot de samenstelling van de lijsten voor de naderende parlementsverkiezingen, zei Spitaels verheugd te zijn door het grote succes van de vernieuwing die sinds 1981 ingezet was en door de oproep van Philippe Moureaux, voorzitter van de Brusselse PS, aan de progressieven binnen het FDF. De hoofdobjectieven van de partij waren immers het bewerkstelligen van het federalisme en het hergroeperen van alle "forces de progrès"³⁶.

Benadrukkend dat het niet zijn bedoeling was een nieuwe schoolstrijd te ontkenen, was het voor Spitaels onaanvaardbaar dat er enkel nieuwe benoemingen in het net van de vrije scholen gebeurden, waardoor het net van de rijkscholen achterop gesteld dreigde te worden. De PS was volgens Spitaels de enige partij die de belangen van het rijksonderwijs ten volle verdedigde. Ook op sociaal-economisch gebied had Spitaels felle kritiek op het beleid van de regering Martens V. Aangaande de relatie tussen de partij en het FGTB, benadrukte Spitaels - daarbij Laurent Fabius citerend - "eux, c'est eux, et nous, c'est nous"³⁷. De syndicale beweging was erg belangrijk voor de partij, maar uiteindelijk was het deze laatste die autonoom de beslissingen moest kunnen nemen, daar zij alleen er ook verantwoording voor verschuldigd was.

D. Guy Spitaels, 14 februari 1987

1. Einde van het derde voorzittersmandaat van Spitaels

In 1985 vierde de PS de honderdste verjaardag van de oprichting van de Belgische Werklieden Partij, onder meer met twee tentoonstellingen over de geschiedenis van de socialistische partij, een academische zitting op 17 en 18 april 1985 - de enige viering die samen met de SP werd georganiseerd - en het "Fête du 100ème"³⁸ - een massafeest in Vorst-nationaal op 20 april 1985. Er werd ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van een socialistische partij in België een grote rekruteringscampagne op het getouw gezet, om met het oog op de naderende parlementsverkiezingen 'de socialistische invloed te vergroten', maar ook om de partij van bijkomende inkomsten te voorzien³⁸. Het resultaat van de cam-

36 *Le Soir*, 2 mei 1984, p. 2.

37 Toespraak van Guy Spitaels op het congres van 16 februari 1985, p. 2.

38 *Op. cit.*, p. 4.

pagne viel evenwel tegen: volgens *Res Publica* won de PS 332 leden bij in 1985, terwijl het er volgens het CRISP 1.706 waren ³⁹.

Bij de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985 behaalde de PS een winst van 3,2 procentpunten ten opzichte van de parlementsverkiezingen van 1981. Ze bereikte in de Waalse kantons net niet de kaap van de 40 % (39,5 %). Deze winst vertaalde zich evenwel niet in een ruimere vertegenwoordiging in Kamer of Senaat, waardoor de PS de vorming van een nieuwe regering tussen christen-democraten en liberalen niet kon tegenhouden en dienvolgens niet betrokken werd bij de coalitiebesprekingen.

In de loop van zijn derde ambtstermijn haalde Spitaels de banden met het FGTB nauwer aan, wat onder meer resulteerde in het opstellen van een gemeenschappelijk actieplan op sociaal-economisch en institutioneel gebied. Het laatste gemeenschappelijk plan, over de regionalisering van de economie, dateerde van 1976. Het institutioneel luik bevatte voorstellen voor een verregaande bevoegdheidsoverdracht naar de deelstaten, terwijl een fusie van het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap afgewezen werd. Het sociaal-economische luik van het akkoord bevatte voorstellen om via een nieuwe industriële politiek en de hervorming van de structuren de economie in Wallonië te heractiveren. Er werd tevens gepleit voor het hernemen van de collectieve en interprofessionele arbeids- onderhandelingen en er werden eisen gesteld ter vrijwaring van het systeem van de sociale zekerheid en haar financiering ⁴⁰. In februari 1986 werd de samenwerking tussen de PS en de Waalse vleugel van het FGTB verder gezet in een nieuwe campagne die gericht was tegen het regeringsbeleid. In elke PS-federatie werden gezamenlijke 'Comités de défense et d'action' opgericht, die propaganda moesten voeren rond de alternatieve beleidsvoorstellen van het FGTB en de PS. Op 4 oktober 1986 keurde het partijcongres te Eupen het 'Contre-plan Spitaels' goed, een bundeling van alternatieve beleidsvoorstellen met het oog op het bereiken van een financieringsevenwicht zonder al te zeer in te grijpen in de sociale domeinen.

2. Guy Spitaels wordt een derde keer verkozen

Op het partijbureau van 2 februari 1987 maakte Spitaels bekend de enige kandidaat voor het voorzitterschap te zijn. Er was van enige spanning omtrent de verkiezing of de ongetwijfeld heel hoge score waarmee Spitaels verkozen zou worden, dan ook niet in het minst sprake. Op een totaal van 561 uitgebrachte stemmen, schaarde Spitaels er 536 achter zich (95,5 %), bij 25 onthoudingen. Voor de derde keer op rij kreeg Spitaels het vertrouwen, en ditmaal met een hoger percentage van de stemmen dan in 1981, 1983 of 1985.

3. Programma van Spitaels voor zijn vierde ambtstermijn

Spitaels benadrukte de aantrekkingskracht van het socialistische programma, ook en misschien vooral bij de jeugd. Dat concludeerde hij uit twee, *in se* tegenstelde, observaties: een daling van de arbeidersklasse en een vooruitgang van de PS bij de verkiezingen vanaf 1982. De verbeterde contacten met de andere

³⁹ *En direct*, n° 117, 14 maart 1985, p. 5-6.

⁴⁰ *Res Publica*, jg. 28, 1986, n° 3, p. 510: 165.312 leden in 1985, tegen 164.980 in 1984. MABILLE X. en ROWIES L., Les partis politiques en Belgique. In: CRISP, *Les dossiers du CRISP*, n° 21, 1986: 150.671 leden in 1985, tegen 148.965 in 1984.

takken van de 'gemeenschappelijke actie' en de geslaagde aanpassing van de partijstatuten waren andere belangrijke verwezenlijkingen uit zijn vorige ambtsperiode. Spitaels riep de partij op om blijvend nieuwe alternatieven te zoeken voor het regeringswerk en die via alle mogelijke media bekend te maken. Zo had de PS grondige analyses gemaakt van het beleid van de regering Martens VI op verschillende domeinen. Spitaels verweet de regering arrogantie en oneerlijkheid tegenover de bevolking, en eiste een efficiënt werkgelegenheidsbeleid en maatregelen om de koopkracht te herstellen.

Spitaels verklaarde verder dat hij, daartoe gemandateerd door het partijbureau, de volgende week tijdens een zitting van de gemengde Kamercommissie voor de hervorming van de instellingen het standpunt van de PS inzake de institutionele hervormingen met kracht zou verdedigen. Dat standpunt bestond er in dat de PS zo snel mogelijk een radicaal federalisme tot stand wou brengen. De PS was bereid hierover te onderhandelen met de andere partijen in zoverre dat noodzakelijk was om een tweederde meerderheid te kunnen vormen, maar op basis van twee noodzakelijke voorwaarden: een oplossing voor het geval Happart en de Franstalige mandatarissen in de randgemeenten rond Brussel en een volwaardige discussie over het wetsontwerp inzake de Brusselse agglomeratie.

Met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1988 spoorde Spitaels de militanten aan: "nous devons assurer une occupation maximale du terrain dans les communes"⁴¹. Op nationaal vlak wou Spitaels, eens de PS opnieuw deel zou uitmaken van de regering, prioritaire aandacht schenken aan een project van economische en sociale groei, de verdere uitdieping van het federalisme en het verdedigen van de belangen van Brussel en Wallonië. Zo zou de PS weer hoop kunnen bieden aan allen die in de marge van de maatschappij dreigden te vallen: de werklozen, de jongeren zonder toekomst en de uitgesloten van eender welk systeem.

E. Guy Spitaels, 19 februari 1989

1. Einde van het vierde voorzittersmandaat van Guy Spitaels

Tijdens zijn vierde ambtstermijn als partijvoorzitter was Guy Spitaels er, na de grote winst van de PS bij de parlementsverkiezingen van 13 december 1987 en na lange onderhandelingen, in geslaagd de partij bij de vorming van een regering met christendemocraten te betrekken. De PS had in de Waalse kantons namelijk 4,5 procentpunten vooruitgang geboekt ten opzichte van haar resultaat bij de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985: van 39,4 % naar 43,9 %. Ook de parlementaire vertegenwoordiging werd fors uitgebreid: 5 zetels winst in de Kamer (van 35 naar 40 leden) en 3 zetels winst in de Senaat (van 33 naar 36 leden). Als gevolg van die winst werd Spitaels op 18 december 1987 door de Koning belast met een informatieopdracht voor de vorming van een regering. Hij stelde een rapport op, stuurde aan op een regering van christen-democraten en socialisten en vroeg op 4 januari 1988 van zijn opdracht ontheven te worden. Het PS-bureau nam daarna het initiatief voor de vorming van een Waalse regering met de PSC⁴².

⁴¹ Voor de tekst van het akkoord: zie *En direct*, n° 126, 20 juni 1985.

⁴² Toespraak van Guy Spitaels op het congres van 14 februari 1987, p. 21.

Spitaels zorgde zelf nog voor heel wat ophef door op 27 april 1988 plots en totaal onverwacht ontslag te nemen als voorzitter van het partijbureau en als PS-onderhandelaar bij de regeringsvorming⁴³, ten gevolge van de kritiek van onder meer José Happart die vond dat Spitaels inzake de verplichte taalkennis voor mandatarissen te veel had toegegeven aan de Vlaamse eisen. Spitaels had wat meer afstand genomen van J. Happart vanaf september 1986, toen Happart het forum 'Wallonie, région d'Europe' had opgericht en van daaruit vaak kritiek uitte op het beleid van Spitaels. Korte tijd na Spitaels' terugtreden, en na een woelig PS-congres, werd de regering Martens VIII op 9 mei 1988 beëdigd. Spitaels zelf maakte de overstap naar een ministerieel departement niet - hij had die beslissing afhankelijk gemaakt van de mate waarin het PS-congres het regeerakkoord zou goedkeuren - en nam opnieuw alle functies als partijvoorzitter op, om een eind te stellen aan de dreigende breuk tussen de voorstanders en tegenstanders (onder wie J. Happart, J.-C. Van Cauwenberghe, J.-M. Dehousse en E. Glinne) van het regeerakkoord.

Mede dankzij de grondige hervorming van de Belgische staatsstructuur in de zomer van 1988, boekte de PS bij de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1988 een ruime vooruitgang ten opzichte van de gemeenteraadsverkiezingen van 1982. In het Waalse Gewest behaalde de PS net geen 100.000 stemmen meer dan in 1982; een winst van iets minder dan 5 procentpunten.

2. Guy Spitaels wordt een vierde maal herkozen

De verkiezingen van het partijbureau en van de partijvoorzitter vonden plaats tegen de achtergrond van de interne strijd tussen voor- en tegenstanders van het regeerakkoord. Spitaels was omwille van de onenigheid binnen de partij noodgedwongen partijvoorzitter gebleven, "car aucun des candidats possibles à sa succession ne semble avoir l'autorité nécessaire pour ramener l'unité dans une formation déchirée par les dernières controverses [het al of niet goedkeuren van het regeerakkoord]"⁴⁴. Spitaels was liever vice-premier in de regering Martens VIII geworden, en ook Wilfried Martens had daarop aangedrongen⁴⁵. Hij zou in februari 1989 opnieuw tot partijvoorzitter herkozen worden, daar er geen tegenkandidaat was⁴⁶.

Op het congres van 19 februari 1989 te Brussel werd Spitaels herkozen met 521 van de 554 uitgebrachte stemmen (94,0%). Er waren 28 onthoudingen en 5 tegenstemmers. Het was de eerste keer dat er tegenstemmers geteld werden bij de voordracht van één kandidaat voor het voorzitterschap.

Ander opmerkelijk feit op het congres was de niet-herkiezing van Ernest Glinne, Jean-Claude Van Cauwenberghe en Jean-Maurice Dehousse tot lid van het partijbureau. In de dagen voorafgaand aan het congres was hen reeds duidelijk gemaakt dat ze niet hoefden te hopen op een verlenging van hun mandaat. Het is opmerkelijk voor de verkiezing van de leden van het partijbureau dat dit voor

43 De regering Coëme werd beëdigd op 4 februari 1988. Zij werd op 10 mei 1988 grondig van samenstelling gewijzigd naar aanleiding van de beëdiging van de nationale regering Martens VIII.

44 Ondervoorzitter Christian D'Hoogh werd interim-voorzitter van het partijbureau en Philippe Moureaux nam de plaats in van Spitaels als onderhandelaar bij de regeringsvorming.

45 *Le Soir*, 9 mei 1988, p. 4.

46 *Le Soir*, 7 en 8 mei 1988, p. 3.

Glinne, Van Cauwenberghe en Dehousse effectief ook gebeurde. Algemeen werd hun niet-herkiezing geïnterpreteerd als een sanctie voor hun verzet tegen het regeerakkoord; verzet waardoor zij de overstap van Spitaels naar de regering verhinderd hadden ⁴⁷.

3. Programma van Guy Spitaels voor zijn vijfde ambtstermijn

Spitaels besteedde tijdens zijn toespraak tot het congres expliciet geen aandacht aan de situatie in de partij, maar schonk aandacht aan de acht, voor de PS meest dringend op te lossen, problemen van economische, budgettaire, sociale en internationale aard. Het economisch relance-plan dat de PS had uitgewerkt toen ze nog in de oppositie zat, moest concreet uitgevoerd worden. Uiteindelijk zou het werk van de PS op de verschillende regeerniveaus immers daarop beoordeeld worden. Daartoe moesten de openbare instellingen meer middelen krijgen en gemoderniseerd worden. Niettemin waarschuwde Spitaels voor waakzaamheid wat de budgettaire politiek betrof, en daarbij bracht hij ook het probleem van de betaalbaarheid van de pensioenen ter sprake. Spitaels vroeg tevens bijzondere aandacht voor het leefmilieu-probleem.

Hij blikte reeds vooruit naar de Europese verkiezingen van 18 juni 1989. Zelfzeker betreffende de overwinning van de PS definieerde hij de partij als "un parti ouvert, porteur des promesses d'une société plus juste, et capable de tenir des engagements clairs" ⁴⁸.

F. Guy Spitaels, 19 januari 1991

1. Einde van het vijfde voorzittersmandaat van Guy Spitaels

De vijfde ambtsperiode van Guy Spitaels als partijvoorzitter werd gekenmerkt door het verlies bij de Europese verkiezingen van 1989, de interne spanningen omtrent de samenvoeging van de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest en een aantal schandalen waarbij PS-mandatarissen betrokken waren.

Spitaels had reeds bij zijn herkiezing als partijvoorzitter duidelijk gesteld dat hij geen kandidaat-Europarlementslid zou zijn bij de Europese verkiezingen van 18 juni 1989. De PS-lijst werd aangevoerd door Raymonde Dury, zetelend Europarlementslid uit Brussel, gevolgd door José Happart. Ondanks een verlies van 2,4 procentpunten in de Waalse kantons (van 43,9 % naar 41,5 %), behield de PS haar vijf zetels in het Europees parlement. Het was echter duidelijk dat de interne verdeeldheid de partij stemmen gekost had.

Die interne verdeeldheid spitste zich toe op de vraag of er al dan niet een gelijkaardige constructie opgezet moest worden als in Vlaanderen, waarbij de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest zouden worden samengevoegd. Een ander voorstel hield in dat de Franse Gemeenschap gewoon zou afgeschaft worden. Beide voorstellen ontlokten heel wat kritiek bij de Franstalige Brusselaars,

⁴⁷ Jean-Maurice Dehousse behaalde op de lijst van effectieven met 118 stemmen - het op één na laagste aantal voorkeurstemmen. Hij was geen kandidaat-opvolger. Jean-Claude Van Cauwenberghe kreeg als kandidaat-effectieve 282 stemmen en als kandidaat-opvolger 167 stemmen. Ernest Glinne kandideerde enkel als kandidaat-opvolger en kreeg 158 stemmen.

⁴⁸ Zie o.m. *De Standaard*, 20 februari 1989, p. 4.

die meenden dat zij bij de verdwijning of een verminderd belang van de Franse Gemeenschap in een minder gunstige positie terecht zouden komen. In de loop van de maand januari 1991 zouden de Waalse federaties in een speciale zitting bijeenkomen om een standpunt ter zake in te nemen ⁴⁹.

De naam van de PS kwam daarenboven in de loop van Spitaels' vijfde ambts-termijn enkele keren in een slecht daglicht te staan. Zo onder meer werd PS-burgemeester E. Close beschuldigd van het aanvaarden van steekpenningen naar aanleiding van een bestelling van nieuwe parkeermeters voor de stad Luik en moest oud-eerste minister Edmond Leburton voor de rechtbank verschijnen in het zogenaamde 'ziekenfondsproces'. Er was de breuk tussen André Cools en Guy Spitaels die haar hoogtepunt kende op de vergadering van het partijbureau van 24 september 1990, toen André Cools een ordemotie indiende, daarin zijn onvrede met het gevoerde beleid van Spitaels uitte en aankondigde dat hij een jaar lang de vergaderingen van het partijbureau niet meer zou bijwonen. Zonder aandacht te schenken aan de replieken van Spitaels op zijn kritiek verliet Cools het partijbureau. Spitaels en Cools hebben zich nooit verzoend ⁵⁰.

2. Guy Spitaels herkozen voor een zesde mandaat

Op 19 januari 1991 werd de partij in statutair congres bijeengeroepen te Brussel. Spitaels werd er opnieuw als enig kandidaat-partijvoorzitter voorgedragen. Hij kreeg de steun van 457 van de 542 stemgerechtigden (84,3 %), bij 3 tegenstemmen en 82 onthoudingen (15,1 %). Men merke op dat het stemmenpercentage waarmee Spitaels in 1991 herkozen werd ruim 10 procentpunten lager lag dan bij zijn vorige herkiezingen in 1983, 1985, 1987 en 1989. Nooit eerder werd een PS-voorzitter, indien er zich geen tegenkandidaat had aangediend, met een dergelijke, tegenvallende score tot partijvoorzitter verkozen. Die hoge mate van oppositie kwam voornamelijk uit de Luikse PS-federatie ⁵¹, die met haar 114 stemgerechtigde congresafgevaardigden de best-vertegenwoordigde partijfederatie was. Daarmee wou de Luikse PS-federatie haar ongenoegen met het beleid van Spitaels duidelijk maken, een beleid dat zich, met de woorden van PS-minister Gilbert Mottard, in het partijbureau uitte als "un véritable régime présidentiel" ⁵². De titels "Dieu" en "L'Empereur" die Spitaels in de loop van zijn partijvoorzitterschap verwierf duiden op eenzelfde machtsconcentratie in zijn persoon.

Een sterk voorbeeld van de macht van partijvoorzitter Spitaels, leverde de verkiezing van de leden van het partijbureau op datzelfde congres van 19 januari 1991. Gilbert Mottard hierover: "Quant à José Happart, (...) dernier élu avec 305 voix, il est patent qu'il n'a pratiquement pas été soutenu par les délégués de la Fédération liégeoise à laquelle il appartient cependant par son affiliation à la section de Liège-Ville, et qu'il doit son élection à des sollicitations à peine discrètes mais en tout cas pressantes, venant du 'Boulevard de l'Empereur'. Certains révèlent ces interventions dans les couloirs du Congrès en apportant même la précision du nombre de voix qu'il leur a été suggéré ou demandé de porter sur cette

49 Toespraak van Guy Spitaels op het congres van 19 februari 1989, p. 25.

50 Uiteindelijk vond het congres plaats op 9 februari 1991 te Ans. Er werd een compromistekst uitgewerkt die stipuleerde dat de Gewesten de hoekstenen van de nieuwe staatsstructuur moesten blijven, ten nadele van de Gemeenschappen die enkel nog culturele bevoegdheden zouden overhouden.

51 Zie MOTTARD G., *Ministre en fin*. Luik, Editions du Perron, 1992, p. 141-144.

52 MOTTARD G., *a.w.*, p. 128.

candidature avec le double objectif d'assurer l'élection, mais aussi de limiter le succès personnel de l'intéressé. Cet 'appui' qui n'était ce jour-là qu'une hypothèse, a été reconnu dans la suite, formellement et publiquement, par le Président Spitaels lui-même"⁵³.

3. *Programma van Guy Spitaels voor zijn zesde ambtstermijn*

Spitaels refereerde naar het bereikte compromis inzake de toekomst van de Franse Gemeenschap⁵⁴ en bedankte Robert Collignon, Jean-Maurice Dehousse en verslaggever Claude Durieux expliciet voor hun bijdrage tot het bereiken ervan.

De partij moest klaar staan om te ageren en te reageren wanneer dat van haar verwacht werd. "Le PS de demain, cela devrait être à la fois une meilleure gestion informatique de nos moyens et un beaucoup plus grand militantisme sur le terrain"⁵⁵. De rest van zijn toespraak benutte Spitaels om een positief bilan van de regeringswerkzaamheden te schetsen: "l'important retour du coeur, la politique économique et sociale efficace et le sang-froid à l'heure de la guerre [Golfoorlog]"⁵⁶. Onaanvaardbaar voor socialisten was echter nog steeds de hoge werkloosheidsgraad. Spitaels schonk voor het eerst in tien jaar voorzitterschap - althans tijdens het partijcongres - uitgebreid aandacht aan de internationale politieke scene: het drama van de Derde Wereldlanden en de politieke instabiliteit in de Oost-Europese landen en hij hield een lange uiteenzetting over de Golfoorlog. Met betrekking tot de Golfoorlog riep Spitaels de regering op om in alle rust haar beleid uit te stippelen, wars van alle druk die op haar gelegd zou worden. De socialistische militanten moesten hun volle vertrouwen in de PS-ministers duidelijk manifesteren; enkel zo zou de eenheid binnen de partij verstevigd kunnen worden.

G. Philippe Busquin, 25 januari 1992

1. *Einde van het partijvoorzitterschap van Guy Spitaels*

De Parti Socialiste had bij de parlementsverkiezingen van 24 november 1991 een forse verkiezingsnederlaag geleden. De parlementaire vertegenwoordiging viel terug tot op 35 Kamerzetels (een verlies van vijf eenheden) en 30 zetels in de Senaat (een verlies van zes zetels). Na een periode van bezinning, mandateerde de PS haar voorzitter op 13 december 1991 dan toch in te gaan op de uitnodiging van PVV-voorzitter en formateur Guy Verhofstadt, die een coalitie van liberalen en socialisten, eventueel aangevuld met de groene partijen Agalev en Ecolo, tot stand wilde brengen. De poging van Verhofstadt strandde uiteindelijk op een SP-veto op 18 december 1991. Op 19 december kondigde Spitaels aan dat de PS het initiatief zou nemen voor de vorming van de Franse Gemeenschapsregering en de Waalse Gewestregering. Hij had daarover op 26 december een gesprek met PSC-voorzitter Gérard Deprez, en de onderhandelingen gingen reeds op 27 december van start. De besprekingen werden afgerond in de nacht van vrij-

⁵³ *Op. cit.*, p. 130. Mottard geeft in zijn hoofdstuk 'Les instances du Parti socialiste' (p. 125-148) talrijke voorbeelden hiervan ter staving.

⁵⁴ MOTTARD G., *a.w.*, p. 128.

⁵⁵ Zie voetnoot 50.

⁵⁶ Toespraak van Guy Spitaels op het congres van 19 januari 1991, p. 7.

dag 3 januari 1992, waarna de PSC- en PS-congressen op 5 januari 1992 hun goedkeuring aan het akkoord verleenden ⁵⁷.

Meteen werd druk gespeculeerd over wie in de Waalse Gewestregering en in de Franse Gemeenschapsregering zou zetelen. "On parle même des 'bouleversements' dans les deux partis", berichtte de krant *Le Soir* op 6 januari, de dag dat de regering de eed zou afleggen ⁵⁸. Het bericht werd bewaarheid toen Guy Spitaels op 6 januari 1992 de eed aflegde als voorzitter van de Waalse Gewestregering. Door de statutair bepaalde onverenigbaarheid van deze functie met het voorzitterschap van de partij, moest een nieuwe partijvoorzitter gevonden worden.

2. De opvolging

Op 6 januari werd dadelijk een scenario opgesteld volgens hetwelke de opvolging van Spitaels diende te verlopen. De kandidaturen voor het voorzitterschap konden tot 16 januari 1992 ingediend worden op het partijsecretariaat ⁵⁹. Daarop zou binnen de 30 dagen een bijzonder congres bijeengeroepen worden te Doornik om de verkiezing van de nieuwe partijvoorzitter te organiseren ⁶⁰. Intussen zou Spitaels alle functies als partijvoorzitter blijven cumuleren met het voorzitterschap van de Waalse Gewestregering. Dat betekende dat Spitaels als PS-onderhandelaar aanbleef voor de regeringsformatie op federaal niveau. Eens de opvolger door het congres van 25 januari verkozen zou zijn, zou Spitaels zich volledig op het Waalse Gewest gaan toeleggen. Er werd zelfs gesuggereerd dat Spitaels' ontslag als partijvoorzitter mede bedoeld was om de onderhandelingen op federaal niveau te vergemakkelijken ⁶¹.

Twee namen werden naar voor geschoven als mogelijke opvolgers van Spitaels als partijvoorzitter: Philippe Busquin, luidens *Le Soir* "le favori, qu'on dit très tenté" ⁶² en Philippe Moureaux. Reeds op 4 januari, bij de presentatie van mogelijke Gewest- en Gemeenschapsexcellenties had *Le Soir* over Philippe Busquin geschreven: "Sa vocation est assurément nationale. Ou... présidentielle" ⁶³. Tegen Philippe Moureaux pleitte dat hij in Vlaanderen nog steeds beschouwd werd als de man achter de val van de regering Martens VIII ⁶⁴. De Vlaamse partijen die bij de regeringsformatie betrokken waren vreesden dat met Moureaux als PS-onderhandelaar de regeringsvorming nog moeilijker zou verlopen. Daarenboven had Moureaux af te rekenen met de handicap Brusselaar te zijn, hoewel hij als opvolger van de vermoorde André Cools aan het hoofd van de holding Neos een grotere invloed in Wallonië genoot. Politiek-strategisch was Busquin, als zittend minister van sociale zaken in de aftredende regering Martens IX, een betere keuze. Het vraagstuk van de hervorming van de sociale zekerheid zou immers een uitermate belangrijk dossier worden in de volgende regering.

57 *Op. cit.*, p. 12.

58 Bij de Parti Socialiste werd het regeerakkoord goedgekeurd met 520 stemmen voor, bij 5 onthoudingen.

59 *Le Soir*, 6 januari 1992, p. 1.

60 De datum werd naderhand met twee dagen vervroegd.

61 De datum werd naderhand vastgelegd op 25 januari.

62 "Au moins honni que José Happart en Flandre, Guy Spitaels, après une dernière priouette, passerait alors la main à une autre figure du parti, plus en cour auprès du CVP et du SP". *Le Soir*, 7 januari 1992, p. 3.

63 *Le Soir*, 7 januari 1992, p. 1.

64 *Le Soir*, 4 januari 1992, p. 3.

Reeds op 7 januari maakte Spitaels bekend dat Philippe Busquin hem ging opvolgen als PS-voorzitter. Dat Spitaels een grote invloed gehad heeft bij het aanduiden van zijn opvolger werd algemeen onderkend. "Personne, en tout cas, n'ignore qu'il [Busquin] est le dauphin désigné de et par Spitaels. Le Carolorégien est l'homme du consensus et il a accompli un parcours politique sans fautes. Il aura à la fois le soutien des régionalistes (Van Cauwenberghe, son rival de 'quartier', s'abstenant) et de Philippe Moureaux"⁶⁵. Spitaels verklaarde dat hij niet van plan was "de jouer les belles-mères ou les statues du commandeur"⁶⁶. Hij zou de kandidaat niet openlijk steunen, noch raad geven, waarbij hij verwees naar de situatie in 1981 toen hij het voorzitterschap van André Cools erfde: "cela ne m'a pas rendu service"⁶⁷.

Moureaux bevestigde op 8 januari dat hij geen kandidaat was voor het voorzitterschap, omdat hij vreesde met zijn kandidatuur tweedracht in de partij te zaaien, terwijl "une personnalité que j'apprécie grandement s'imposera à la quasi-unanimité, tous courants et toutes régions confondus. (...) Tout le monde se rend compte qu'il [Busquin] est le candidat du consensus et qu'il a le format nécessaire"⁶⁸. Andere kandidaturen, van minder belangrijke partijleden werden niet uitgesloten, doch geen ernstige kansen toegemeten.

3. Philippe Busquin wordt tot nieuwe voorzitter verkozen

Uiteindelijk werd Philippe Busquin als enig kandidaat voorgedragen voor het voorzitterschap. Op het partijcongres dat inderhaast op 25 januari 1992 te Doornik bijeengeroepen werd, kreeg Busquin de steun van 515 van de 519 stemgerechtigden (99,2 %). Drie federatie-afgevaardigden onthielden zich, terwijl er één tegenstem uitgebracht werd.

Dat Spitaels Busquin zou piloteren naar het voorzitterschap van de partij had een kleine vier jaar eerder zeer onwaarschijnlijk geleken. Op het einde van de vorming van de regering Martens VIII - in mei 1988 - had Busquin zijn politieke carrière immers roekeloos op het spel gezet door lang te aarzelen om het bereikte regeerakkoord goed te keuren. Spitaels had die aarzeling ervaren als een voorbehoud tegen zijn persoon. Pas na lang talmen, sloot Busquin zich aan bij de meerderheid binnen het partijbureau. Hij slaagde er evenwel niet in het regeerakkoord goedgekeurd krijgen in zijn eigen federatie Charleroi, waar zeventig procent het regeerakkoord wegstemde. Enkel bij de gratie van Spitaels was Busquin minister geworden⁶⁹.

Philippe Busquin, 51 jaar oud, was volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Charleroi sinds de verkiezingen van 1978. Zijn politieke carrière was in 1974 begonnen toen hij provincieraadslid werd in Henegouwen. In 1977 werd hij bestendig afgevaardigde van die provincie. Busquin had een uitgebreide mi-

65 Onder meer omwille van zijn 'institutionele atoombom' op 29 september 1991, toen Philippe Moureaux over de weigering van de Vlaamse meerderheidspartijen om FN-wapens te leveren aan Saoedi-Arabië, Oman en de Verenigde Arabische Emiraten, verklaarde: "S'il n'y a pas de déblocage, cette question ne sera plus un problème belge, mais un problème exclusivement wallon". Philippe Moureaux, geciteerd in *La Libre Belgique*, 30 september 1991, p. 2.

66 *Le Soir*, 8 januari 1992, p. 3.

67 *Le Soir*, 10 januari 1992, p. 3.

68 *Ibidem*.

69 *Le Soir*, 9 januari 1992, p. 3.

nisteriële staat van dienst, zowel op nationaal als op gewestelijk niveau. Het was André Cools die Busquin eerst tot voorzitter maakte van de PS-commissie die zich bezig hield met de energie-problematiek, om hem later, in het begin van de jaren '80, tot minister te maken⁷⁰. In de regering Martens IV (22 oktober 1980 tot 31 maart 1981) was hij minister van nationale opvoeding in de Franse Gemeenschapsexecutieve die toen nog in de schoot van de nationale regering gevormd werd. Na de verkiezing van Spitaels tot partijvoorzitter werd hij op 26 februari 1981 tevens bevoegd voor binnenlandse zaken; een departement dat hij bij de bevoegdheidsherverdeling binnen de regering overerfde van Guy Mathot. Beide departementen bleef hij beheren in de daaropvolgende regering M. Eyskens (van 6 april 1981 tot 21 september 1981). Hij zetelde in de eerste drie Waalse Gewestregeringen: eerst van 23 december 1981 tot 27 januari 1982 zonder duidelijke bevoegdheidsverdeling⁷¹, in de regeringen Damseaux (van 27 januari 1982 tot 27 oktober 1982) en Dehousse (van 27 oktober 1982 tot 11 december 1985) als minister van begroting en energie. Ook in de Waalse Gewestregering Coëme (van 4 februari 1988 tot 10 mei 1988) was hij minister, ditmaal van economie, KMO's en tewerkstelling. Zijn terugkeer als lid van een nationale regering maakte hij als minister van sociale zaken in de regering Martens VIII (van 9 mei 1988 tot 29 september 1991) en de regering Martens IX (vanaf 29 september 1991).

4. Programma van de nieuwe voorzitter

Busquin bedankte in zijn eerste congres toespraak als partijvoorzitter zijn voorganger, Guy Spitaels "pour la manière fraternelle dont s'est opéré le passage du témoin"⁷², voor zijn onvoorwaardelijke keuze voor Wallonië en voor de intelligente en doelgerichte manier waarop hij de partij bestuurd had.

Busquin wou dat de partij meer aandacht zou schenken aan de ideologische onderbouw van haar beleidsvisie. "La pensée, l'action doivent se réveiller! Le rêve, l'imagination doivent s'éveiller!"⁷³ Onrechtstreeks veroordeelde Busquin hiermee de manier waarop Guy Spitaels gedurende meer dan een decennium de PS een pragmatische koers had laten varen, zonder zich daarbij al veel te bekommeren om de uitdieping en actualisering van de partijideologie. In zijn toespraak haastte Busquin zich evenwel om Spitaels de verdienste toe te schrijven nog in oktober 1991 de socialistische utopie op treffende wijze gedefinieerd te hebben. Er moest gewerkt worden aan de socialistische droom van een solidaire, rechtvaardige en verantwoordelijke samenleving, waarin iedere persoon zichzelf zou kunnen zijn en niemand, om welke reden dan ook, uitgesloten zou worden. De PS moest zich opnieuw duidelijker gaan profileren als de beweging van de strijd

70 "Guy Spitaels lui [het bureau exécutif van de PS-federatie Charleroi die met 70 % het regeerakkoord had weggestemd en daardoor haar eigen minister Philippe Busquin had gedesavoué] avait laissé un marché très délicat en mains: ou bien elle persistait dans son opposition à l'accord gouvernemental et elle ne recevrait alors pas le moindre mandat dans le prochain gouvernement et pas le moindre nomination dans un cabinet, ou bien elle marquait publiquement son ralliement au vote majoritaire intervenu au congrès du PS. Pour cela, il fallait que la fédération de Charleroi accepte que Philippe Busquin soit ministre". *Le Soir*, 9 mei 1988, p. 4.

71 Zie de verwijzing van Philippe Busquin tijdens zijn eerste toespraak als partijvoorzitter op het congres van 25 januari 1992, p. 9.

72 Zie ook BRASSINNE J., *La Communauté française et la Région wallonne: An II*. In: *Res Publica*, jg. 25, 1983, n° 2-3, p. 332.

73 Toespraak van Philippe Busquin op het congres van 25 januari 1992, p. 1.

voor de menselijke waardigheid, als de partij die oor heeft naar de behoeften van de mensen. "Nous devons être un parti-laboratoire d'idées, un parti du dialogue, un parti avec la démocratie comme maître-mot" ⁷⁴.

H. Philippe Busquin, 13 februari 1993

1. Het einde van het eerste voorzittersambt van Philippe Busquin

Hoewel de partijstatuten het niet expliciet eisen, was het eerste voorzittersmandaat van Busquin bedoeld om het door Spitaels in 1991 aangevatte mandaat te vervoleindigen. Een gewoon twejaarlijks statutair congres waarop een nieuwe partijvoorzitter verkozen diende te worden, werd vastgelegd voor zaterdag 13 februari 1993 te Libramont.

In zijn eerste maanden als partijvoorzitter rondde Busquin met succes de vorming van de regering Dehaene af. Er was de dialoog van gemeenschap tot gemeenschap die dreigde te mislukken indien er het Sint-Michielsakkoord van 29 september 1992 niet was geweest. De PS eiste de verdienste van de deblokkering van de dialoog voor zich op, omdat haar voorstel "Pour une nouvelle architecture de l'Etat" - dat in september unaniem door het partijbureau was goedgekeurd - de doorbraak bewerkstelligd zou hebben. Busquin had zich in de loop van die maand september bijkomend geprofileerd in de discussie omtrent de financiering en de noodzakelijke hervorming van het onderwijs in de Franse Gemeenschap, enerzijds en met een pleidooi voor de verder afbouw van taken van de Franse Gemeenschap - ook en vooral vanuit financiële overwegingen, anderzijds. Hiermee had Busquin een einde willen stellen aan de discussie omtrent het al dan niet fusioneren van de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest.

Over de werking van de partij hing echter nog steeds de onopgehelderde moord op André Cools van 18 juli 1991. Uit haar werkzaamheden kon opmaakt worden dat het Luikse gerecht er mogelijks van uit ging dat het bij de moord op Cools eventueel om een intra-partij afrekening ging. Er werden huiszoekingen verricht bij de Luikse PS-federatie, terwijl de parlementaire onschendbaarheid van oudminister Alain Van der Biest ⁷⁵ op 15 oktober 1992 opgeheven werd.

2. De eerste herkiezing van Philippe Busquin

Op 13 februari 1993 kwam de PS in twejaarlijks statutair congres bijeen te Libramont. Op de agenda stond onder meer de verkiezing van de partijvoorzitter, ook al was Philippe Busquin - zij het door een speciaal daartoe bijeengeroepen congres - pas een jaar voordien tot partijvoorzitter verkozen.

Busquin was de enige kandidaat voor het partijvoorzitterschap. Er waren 523 stemgerechtigden; 521 van hen (99,6 %) steunden Philippe Busquin. Er was één tegenstem en één onthouding. Van alle na-oorlogse voorzittersverkiezingen in België die bij geheime stemming plaatsvonden behaalde Busquin bij zijn eerste herkiezing in 1993 de hoogste score.

⁷⁴ *Op. cit.*, p. 4.

⁷⁵ *Op. cit.*, p. 7.

3. *Programma van Busquin voor zijn tweede ambtstermijn*

Busquin definieerde de opdracht van de partij als tweërlei: "il [le PS] est le gardien du sens idéologique des valeurs autour desquelles l'ensemble des militants et sympathisants se rassemblent. Mais il doit aussi assurer la gestion politique du quotidien afin de concrétiser ces valeurs"⁷⁶. Het was als balanceren tussen een utopische en deels demagogische wens en een té realistisch en waardevrij 'gestionisme'. "Cela veut dire un esprit critique éveillé, une classe politique exemplaire dans ses comportements, une action toujours à la hauteur de nos idéaux"⁷⁷. Enkel door permanent contact te houden met de bevolking zouden de burgers zicht kunnen krijgen op de beslissingsmechanismen, en dat op alle politieke niveaus. Hij zag hier vooral een rol weggelegd voor de Jongsocialisten, de beweging van de socialistische vrouwen en de gepensioneerden. Mede in dat opzicht zou de structuur van sommige partijorganen geoptimaliseerd worden. Aan de 830 lokale afdelingen werd gevraagd bijeen te komen in "Assemblées Générales" waarbij, aan de hand van vooraf opgestelde vragenlijsten de lokale partijwerking doorgelicht zou worden. "Les structures de notre parti sont au service des militants. Utilisons-les, vivifions notre parti"⁷⁸. Dat kon mede gebeuren door onophoudelijk te wijzen op de verdiensten en verwezenlijkingen van de Waalse socialisten in de regering, vooral op het vlak van de hervorming van de staat. Er moest meer benadrukt worden dat het sociaal zekerheidssysteem *in se* een systeem was van solidariteit tussen de generaties. De PS zou onvoorwaardelijk elk wetsvoorstel tegen iedere vorm van sociale uitsluiting steunen, evenals ieder wetsvoorstel dat zou bijdragen tot een meer solidaire samenleving. Busquin somde een rij actiepunten op, evenals maatregelen van structureel-organisatorische aard, die daar zouden kunnen toe bijdragen.

Verwijzend naar het ontstaan van het socialisme vanuit een gevoel van onrechtvaardigheid, definieerde Busquin de politieke verantwoordelijkheid van socialistten als "subordonner l'économie aveugle aux intérêts sociaux", met als voor naamste doel het terugdringen van de werkloosheid⁷⁹.

I. Philippe Busquin, 12 maart 1994

1. *Busquin stelt onverwachts zijn voorzittersmandaat ter beschikking van de partij*

Begin 1994 maakte de PS zware tijden door. Bij Koninklijk Besluit van 21 januari 1994 namen Guy Spitaels, Guy Mathot en Guy Coëme ontslag uit hun functie⁸⁰. Ze waren in opspraak gebracht in het onderzoek naar de moord op André Cools. Daarenboven kreeg de PS harde kritiek te verduren van het FGTB omwille van het globaal plan dat de regering Dehaene opgesteld had, was er het incident tussen Busquin en J. Happart omtrent de eerste plaats op de PS-lijst voor de Eu-

76 A. Van der Biest was van 9 mei 1988 tot 2 mei 1990 minister van pensioenen in de regering Martens VIII.

77 Toespraak van Philippe Busquin op het congres van 13 februari 1993, p. 3.

78 *Ibidem*.

79 *Op. cit.*, p. 5.

80 *Op. cit.*, p. 17.

ropese verkiezingen van 12 juni ⁸¹, bleef het partijledenaantal dalen ⁸² en werd Philippe Busquin eind februari 1994 vernoemd in het Uniop-dossier ⁸³. Op vrijdag 25 februari verzamelde Busquin de pers in een poging de beschuldigingen die tegen hem geuit werden te counteren. Tijdens het weekend van 26 en 27 februari nam Busquin onverwachts de beslissing om zijn voorzittersmandaat terug in handen van de partij te leggen. Enkel zijn politiek secretaris Patrick Moriaux en André Flahaut waren tijdens het weekend op de hoogte gesteld van Busquins beslissing ⁸⁴. Voor de leden van het partijbureau, inclusief alle PS-ministers was het een volkomen verrassing toen Busquin de vergadering van het partijbureau op 28 februari opende met het voorlezen van een verklaring.

In die verklaring, die 's anderendaags reeds integraal gepubliceerd werd in de Franstalige dagbladen én in het wekelijkse PS-magazine *En direct* - wat er op wijst dat Busquins ontslag tactisch goed uitgekiend was - gaf Busquin zijn visie over recente gebeurtenissen waarbij de partij betrokken geraakt was, evenals over toekomstige projecten die enkel in een geest van eenheid en cohesie binnen de partij resultaten zouden opleveren. Het onderzoek naar zijn mogelijke betrokkenheid in de Uniop-zaak, zo stelde Busquin, had immers ook de naam van de partij aangetast, "car le Président en est le symbole" ⁸⁵. Busquin kondigde tevens een operatie "Reprendre l'initiative" aan, dat onder meer een actualisering van de partijideologie tot doel had. "Dans cet esprit, je remets mon mandat entre les mains du parti; la procédure est désormais en cours. Pendant celle-ci, j'assumerai les responsabilités inhérentes à ma charge" ⁸⁶. Na het voorlezen van de verklaring droeg Busquin zijn bevoegdheden als voorzitter van het partijbureau over aan vice-eerste minister E. di Rupo.

De gewone procedure die voor een voorzittersverkiezing gebruikelijk was, werd versneld vanwege de hoogdringendheid. De voorzittersverkiezing zou plaats vinden op het congres ter voorbereiding van de Europese verkiezingen dat op 12 maart te Brussel gehouden zou worden. Op vrijdag 4 maart zou de officiële kandidatenlijst afgesloten worden, waarna het partijbureau de kandidaturen zou onderzoeken op haar vergadering van 7 maart. Uit de eerste reacties van de partijbureauleden kon niet verwacht worden dat er een tegenkandidatuur zou volgen: alle ondervraagde partijbureauleden, behalve Jean-Maurice Dehousse en

81 Guy Spitaels was voorzitter van de Waalse Gewestregering, Guy Mathot Waals minister voor binnenlandse aangelegenheden en Guy Coëme minister van landsverdediging in de nationale regering Dehaene I.

82 De PS-lijst voor de Europese verkiezingen moest na het ontslag van Spitaels gewijzigd worden. Spitaels was immers het lijsttrekkerschap toegewezen, en J. Happart stond als tweede op de lijst. Happart eiste de eerste plaats op, die Busquin hem eerst weigerde, maar onder druk van de partij toch toekende.

83 Het aantal partijleden was van 155.100 in 1991 gedaald tot "140.000" in 1993 (een exact cijfer werd ons niet meegedeeld door het partijsecretariaat). In zijn congres toespraak op 22 oktober 1994 sprak Busquin over "près de 125.000" leden. Cijfers uit VOS M., Morphologie des partis politiques francophones en 1990 et 1991. In: *Res Publica*, jg. 34, 1992, n° 3-4, p. 461 en JANSSENS P., Morphologie des partis politiques francophones en 1992 et 1993. In: *Res Publica*, jg. 36, 1994, n° 3-4, p. 340.

84 Een gerechtelijk onderzoek naar corruptie bij het toekennen van fondsen voor wetenschappelijk onderzoek in ruil voor partijfincanciering.

85 *La Libre Belgique*, 1 maart 1994, p. 3.

86 Verklaring van Philippe Busquin bij zijn ontslag, opgenomen in *En direct*, n° 294, 1 maart 1994, p. 1.

Yvan Ylieff⁸⁷ vroegen Busquin dat hij zijn kandidatuur zou indienen, en stelden dat ze zelf geen kandidaat zouden zijn. Enkel Jean-Maurice Dehousse liet zijn beslissing daarover afhangen van de beslissing van Philippe Busquin, die op zijn beurt eventuele tegenkandidaturen afwachtte om te beslissen of hij opnieuw zou kandideren of niet. Ondertussen werden ook de namen van Elio di Rupo, sinds 23 januari vice-eerste minister en minister van verkeerswezen en overheidsbedrijven in de regering Dehaene, en Bernard Anselme, sinds 23 januari voorzitter van de Waalse Gewestregering, als eventuele opvolgers van Busquin genoemd⁸⁸. De handeling van Busquin werd op verschillende wijze geïnterpreteerd: "resourcer le PS en nommant un président incontestable, cri d'indignation contre le campagne dont est victime le PS, appel à la cohésion interne, volonté de laisser le libre choix au parti quant à l'opportunité pour lui de rester président, façon de démontrer qu'il ne craint rien ni personne..."⁸⁹. De opwerping als zou Busquin een plebisciet hebben willen uitlokken, werd door zijn entourage én door alle PS-topfiguren gelogenstraft. Er leefde bij veel militanten en bij de federaties echter een andere bezorgdheid: de vraag of Busquin zijn gezag niet zou willen verstevigen door een autocratische en centralistische houding.

2. Philippe Busquin, enig kandidaat-voorzitter

Op vrijdag 4 maart maakte het PS-partijsecretariaat bekend dat slechts één persoon zijn kandidatuur voor het voorzitterschap had ingediend: met name de aftredende voorzitter Philippe Busquin. In een begeleidende brief verklaarde Busquin uit alle reacties op zijn ontslag een zelfde bezorgdheid en vraag naar eenheid en cohesie te hebben ontwaard als deze die hem er toe aangezet had om zijn mandaat terug aan de partij te geven. Dat verlangen naar eenheid moest concreetiseerd worden. "C'est dans ce contexte clairement défini que je pose ma candidature à la présidence du parti"⁹⁰. Busquin gaf een antwoord op de acht punten die hij bij zijn ontslag uiteengezet had. Hij eiste de naleving door ieder partijlid van de regels die een democratisch debat in de partij garandeerden, wat ook inhield dat "le sens du devoir et de l'intérêt général doivent primer sur les stratégies et intérêts personnels"⁹¹.

3. Philippe Busquin wordt verkozen tot voorzitter van de PS

Door de onverwachte beslissing van Busquin werd de nieuwe verkiezing van de voorzitter nog snel ingelast in het programma van het Europese verkiezingscongres van de PS dat op 12 maart 1994 te Brussel gehouden zou worden. Federatie-afgevaardigden met stemrecht konden reeds voor de aanvang van het congres hun stem uitbrengen. Opmerkelijk was dat Busquin zijn toespraak hield voor de stemming helemaal afgerond was: na de toespraak van Busquin konden de federatie-afgevaardigden die hun stem nog niet uitgebracht hadden dat alsnog doen⁹². Philippe Busquin werd uiteindelijk tot voorzitter verkozen door 485 van

87 *Ibidem*.

88 *La Libre Belgique*, 1 maart 1994, p. 3.

89 *Ibidem*.

90 *Le Soir*, 1 maart 1994, p. 1.

91 Verklaring van Ph. Busquin bij zijn kandidatuur, opgenomen in *Le Peuple*, 5 maart 1994, p. 4.

92 *Ibidem*.

de 499 stemgerechtigde federatie-afgevaardigden (97,2 %). Er waren tien tegenstemmen en vier onthoudingen.

4. *Programma van Busquin*

In het eerste deel van zijn congres toespraak besteedde Busquin uitgebreid aandacht aan de vier belangrijkste problemen waarmee de partij recent geconfronteerd werd: de affaires, het beeld van verdeeldheid binnen de partij, de rol van de partij in de periode van crisis en het socialistisch maatschappij-project. De partij, die steeds op bijna unanieme wijze haar politiek uitstippelde, moest ook naar buiten toe haar eenheid tonen. Daarbij was het geenszins de bedoeling het democratisch debat binnen de partij te verhinderen, noch om de vrijheid van meningsuiting aan banden te leggen. Maar "lorsque les prises de position se réduisent à des polémiques entre personnes, lorsqu'elles dissimulent seulement des querelles de personnes, alors, il y a dérive contraire à notre éthique"⁹³. Evenzo moest men zich neerleggen bij elke democratische meerderheid en vertrouwelijke informatie voor zich houden. Toen Busquin verklaarde dat dit maar al te weinig het geval geweest was binnen de PS, kreeg hij de volle instemming van de congresgangers⁹⁴.

In een tijd van sociologische veranderingen moest het socialisme zich profileren als een hoop, een houvast omdat ze opgebouwd is op basis van gelijkheid en sociale rechtvaardigheid. Busquin verdedigde het globaal plan van de regering Dehaene "pour préserver la sécurité sociale"⁹⁵. De rechten van de sociale concertatie moesten gevrijwaard blijven, en de toegankelijkheid van kwalitatieve gezondheidszorg moest beschermd worden. Busquin riep de partijleden op om creatief mee te werken aan het project ter actualisering van het partijprogramma, een project dat zou uitmonden in een ideologisch congres in 1995. Net zoals bij zijn eerste verkiezing als partijvoorzitter onderstreepte Busquin dat de partij opnieuw een "véritable laboratoire d'idées" moest worden, zonder daarbij de reële mogelijkheden te overschatten.

In het tweede deel van zijn toespraak lichtte Busquin het project "Reprendre l'initiative" toe, waarbij hij benadrukte dat het niet zou slagen indien de partij zich niet cohesief, één en samenhangend zou opstellen op het vlak van de partijwerking en op het vlak van het ideeëngoed en de actie. De werking van de partij moest transparanter worden, en er zou een debat gehouden worden over de relaties tussen het partijbureau en de federaties, over het statuut van de dragers van verantwoordelijkheid op gelijk welk niveau binnen de partij, over de vorming van de militanten, kaderleden en mandatarissen en over de structuur en de taken van de studiedienst (l'Institut Emile Vandervelde). Met betrekking tot de socialistische actie richtte Busquin zich vooreerst naar de gemeenteraadsverkiezingen. De PS moest proberen de debatten rond werkgelegenheid, economie, onderwijs, milieu en toegang tot de justitie te domineren en te sturen. Die denkfeningen moesten onder meer als voorbereiding dienen op het ideologisch congres van 1995, waarbij de vraag "[c]omment et dans quels buts les socialistes veulent-ils s'engager à l'aube du 21e siècle?" centraal zou staan⁹⁶.

93 Participerende observatie.

94 Toespraak van Philippe Busquin op het congres van 12 maart 1994, p. 6.

95 Participerende observatie.

96 Toespraak van Philippe Busquin op het congres van 12 maart 1994, p. 9.

J. Philippe Busquin, 18 februari 1995

1. Het einde van Busquins derde voorzittersmandaat

Na het plebisciet in maart 1994 was een zekere, zij het gespannen, rust teruggekeerd in de PS-rangen. Het kon echter niet verhinderen dat de PS bij de Europese verkiezingen van 12 juni 1994 een slechte beurt maakte: ze verloor 8 procentpunten ten opzichte van de Europese verkiezingen van 18 juni 1989 (van 38,1 % naar 30,5 %, een verlies van ruim één vijfde van haar electoraat uit 1989⁹⁷) en ze verloor 2 van haar 5 zetels. Happart eiste op basis van zijn persoonlijk verkiezingssucces - 265.376 voorkeurstemmen - meer macht, wat voor bijkomende spanningen in de partij zorgde. Aan de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994 participeerde de PS in 219 Waalse en Brusselse gemeenten onder het nationale nummer, 7 meer dan in 1988. Toch verloor de PS ruim 80.000 kiezers. Het betekende evenwel een winst van 35.000 stemmen ten opzichte van de Europese verkiezingen van juni 1994.

In de partij was, nadat het partijbureau Busquins actieprogramma 'Reprendre l'initiative' op 31 januari 1994 goedgekeurd had, een debat op gang gebracht dat zou uitmonden in een 'congrès d'actualisation', gepland op 8 en 9 april 1995. Ter voorbereiding daarvan werd een enquête gehouden onder de 125.000 leden over de programmapunten die prioritaire aandacht verdienden. Op het congres van 22 oktober 1994 te Dinant had Busquin verkregen dat het voorzitterschap over de Waalse partijfederaties automatisch aan de partijvoorzitter toekwam indien deze laatste uit Wallonië afkomstig was - zoals hij zelf. Busquin verhinderde op die manier dat José Happart per 1 januari 1995 het voorzitterschap over de Waalse partijfederaties zou verwerven. Het unaniem aanvaardde van Busquins voorstellen door het congres illustreert eens te meer de greep van de partijvoorzitter op de partij. Tevens keurde dat congres een statutaire wijziging goed, waardoor de federaties volgens het statuut van vzw zouden worden georganiseerd, en werd een commissie opgericht belast met het uitwerken van een deontologische code.

2. Philippe Busquin wordt een derde keer herkozen

Op 18 februari 1995 zou het tweejaarlijks administratief congres van de PS plaatsvinden te Brussel. De statuten vereisen dat op ieder administratief congres een verkiezing voor het voorzitterschap wordt gehouden, ook al was Busquins mandaat pas op 12 maart 1994 hernieuwd. Het congres werd in belangrijke mate gedomineerd door twee gebeurtenissen van de dag voordien: de aankondiging door eerste minister Dehaene dat er vervroegde parlementsverkiezingen gehouden zouden worden, en de huiszoeking in de gebouwen van de SP in het kader van het Augusta-onderzoek.

Philippe Busquin was de enige kandidaat voor het voorzitterschap. Hij werd voor de derde keer in evenveel jaar herkozen met een zeer hoge score. Van de 510 uitgebrachte stemmen, schaarde Busquin er 502 (98,4 %) achter zich, bij 7 tegenstemmen (1,4 %) en 1 onthouding.

97 *Op. cit.*, p. 21.

3. Programma van Busquin

Voor Busquin was de vernieuwing van het partijprogramma vooral bedoeld om de eenheid in de partij te herstellen en de coherentie en continuïteit van het programma te verzekeren. Hij stelde statutaire hervormingen in het vooruitzicht: de oprichting van een 'collège des mandataires locaux', en een debat over de functies van de partijafdelingen (sections), met als doel "un parti organisé de manière moins hiérarchique, plus horizontale"⁹⁸. Over de vernieuwing van het partijprogramma zei Busquin het volgende: "[i]l faut demeurer un parti qui tende vers l'idéal (besoin d'utopie) et mouille sa chemise dans le réel, prenne ses responsabilités (besoin d'actes concrets)"⁹⁹. Als gevolg van sociologische, technologische en economische veranderingen en de nieuwe actieterreinen (zoals de Parti Socialiste Européen) moesten nieuwe elementen in het partijprogramma opgenomen worden, en de acties moesten toegespitst worden op de herverdeling van de arbeid en de rijkdom; het behoud, de herfinanciering en de hervorming van het sociaal zekerheidsstelsel en het voeren van een politiek dicht bij de burgers.

Slotbeschouwing

Conform de na-oorlogse socialistische traditie (met lange voorzitterschappen van M. Buset, L. Collard, A. Cools) en nog meer uitgesproken dan bij de SP, beschikt de PS-voorzitter in de onderzochte periode over een uitgebreid instrumentarium om zijn gezagspositie binnen de partij te consolideren of uit te breiden. Een frappant voorbeeld hiervan is het door Busquin uitlokken van een plebisiet, in een poging zijn positie als voorzitter te verstevigen en de eendracht in de partij, die in die periode ondermijnd werd door de felle strijd tussen twee facties of tendensen in de PS, te herstellen. Een voorzitter van de PS blijft in functie totdat hij zelf beslist de functie neer te leggen: een zetelend PS-voorzitter die een hernieuwing van zijn mandaat nastreeft, krijgt niet af te rekenen met een tegenkandidatuur. Indien hij geen hernieuwing nastreeft, beschikt hij over de macht om zijn kandidaat van voorkeur aan de partij op te dringen. De uitspraak van oudpartijvoorzitter Leburton in 1981 "il est inimaginable que le président sortant désigne son dauphin, ou que celui-ci soit désigné par un oligarchie"¹⁰⁰ heeft bezwaarlijk enige realiteitswaarde.

In 1981 had André Cools nochtans de grootste moeite om Guy Spitaels, de kandidaat van zijn voorkeur, tot voorzitter te laten verkiezen. Niet toevallig betrof het de meest democratische voorzittersverkiezingen die tot op heden bij de PS werden gehouden, en tactisch had de gecontesteerde Cools gefaald door Spitaels openlijk te steunen, wat Spitaels meer als een nadeel dan een voordeel ervoer¹⁰¹. Doordat die eerste echte verkiezing van de PS-voorzitter - met meerdere kandidaten - was vergleden tot een ordinaire contestatie van personen in plaats van een debat over programma's en politieke visies, greep Spitaels toen hij in januari 1992 de voorzittersfunctie neerlegde, terug naar de traditie die wil dat een voorzitter zijn eigen dauphin aanduidt. Het gezag van 'Dieu' of 'l'Empereur' Spitaels dat in grote mate stoelde op de verkiezingsuccessen hoewel die slechts

98 In 1989 behaalde de PS-lijst 854.207 stemmen, in 1994 was dat 680.142 stemmen.

99 Toespraak van Philippe Busquin op het congres van 18 februari 1995, p. 5.

100 *Op. cit.*, p. 7.

101 Zie voetnoot 13.

in mei 1988 resulteerden in regeringsdeelname, verschaftte hem daartoe de nodige ruimte; cfr. de hoge scores waarmee hij in 1983, 1985, 1987 en 1989 tot partijvoorzitter werd herkozen. Die hoge scores, stemden echter in de loop van zijn voorzitterschap steeds minder overeen met een toenemende tweedracht in de partij en een groeiende oppositie tegen zijn 'véritable régime présidentiel'. Waar Spitaels bij aanvang van zijn voorzitterschap veel aandacht besteed had aan een grondige ideologische relance van de partij, ook en vooral met het oog op een verzoening met de onderscheiden takken van de 'gemeenschappelijke actie', reageerde en regeerde hij steeds pragmatischer, eens die dialoog hersteld was. De oppositie tegen zijn beleid werd manifest bij zijn herkiezing in 1991, hoewel ze niet geleid had tot een tegenkandidatuur. Spitaels begreep het signaal, en na het slechte resultaat bij de parlementsverkiezingen van 24 november 1991 duidde hij Philippe Busquin aan als zijn opvolger. "Il peut paraître curieux de voir organiser un vote alors qu'on se trouve en présence d'une candidature unique pour une fonction déterminée"¹⁰². Rolverwachtingen, maar vooral het partijgebeuren verklaren zowel het ritueel als het instrumenteel gebruik van de stemming.

Summary: Party events and role-expectations, and the election or selection of party leaders. The case of the Parti Socialiste (1981-1995).

This article deals with the process through which party leaders in the Parti Socialiste were selected in the eighties and the nineties. Despite the party congress's entitlement to elect leaders, the critical factor in winning the leadership has been endorsement by predecessors. G. Spitaels and Ph. Busquin are cases in point. The congress merely serves as a ritual, as a consequence of which the outcome of the vote is highly predictable, influenced as it is by party events and role-expectations. Socialist party leaders have a wide arsenal at their disposal to rule the party in a rather authoritarian way; a classic example being the plebiscite Busquin provoked in 1994 to expand his power. How, by whom and to what extent they obtain and enforce this authoritarian power are key questions in this study.

102 *Le Sotr*, 10 januari 1992, p. 3.